

Patikima informacija – svarbus pacientų įgalinimo veiksnys

Kas turi atsitikti, kad gydytojai nuliptų nuo savo pjedestalo, o pacientai nustotų klūpoję ant kelių?
Robertas Johnstone

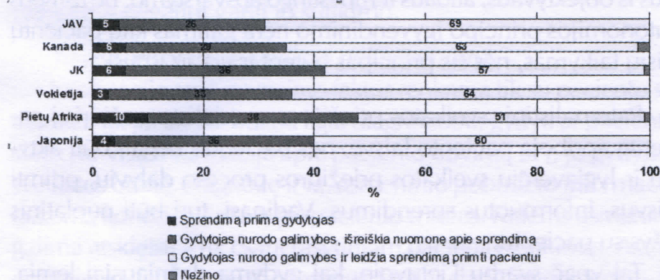
Pacientų įgalinimas – tai procesas, kuris padeda žmonėms įgyti savo gyvenimo kontrolę ir padidina jų gebėjimą spręsti problemas, kurias jie patys įvardija kaip svarbias (plačiau žr. www.enope.eu/patient-empowerment.aspx).

Pacientai nori būti sveikatos priežiūros komandos dalimi. Jie negali prisiimti atsakomybės už savo sveikatą, jei neturi galimybių ir palaikymo, suformuoti gebėjimus priimti pagrįstus žinojimo pasirinkimus. Pacientų poreikiai turi būti sveikatos apsaugos veiklos centre. Todėl patys pacientai turėtų imtis daug aktyvesnio vaidmens savo sveikatos vadyboje ir priežiūroje, galiausiai tapdami sveikatos apsaugos lygiavertės partnerystės su sveikatos priežiūros specialistais bendrais kūrėjais.

Pacientai gali priimti kompetentingus sprendimus dėl savo sveikatos būklės, jeigu gali pasiekti visą reikiamą informaciją lengvai suprantamu formatu. Jie rūpinasi savo būkle kiekvieną dieną, todėl turi unikalių žinių sveikatos priežiūros, kuriai būtina parama, srityje. Pacientai, kuriems reikia pagalbos, rūpindamiesi savo būkle, tampa lygiaverčiais sveikatos priežiūros specialistų partneriais. Atskiri pacientai dirba su jais atstovaujančiomis pacientų organizacijomis ir perduoda savo patirtį bei kolektyvinį balsą. Pacientai turi dalyvauti, kuriant visiems efektyvesnę sveikatos priežiūrą, bei tyrimuose, kuriais siekiama suteikti geresnį gydymą ir paslaugas.

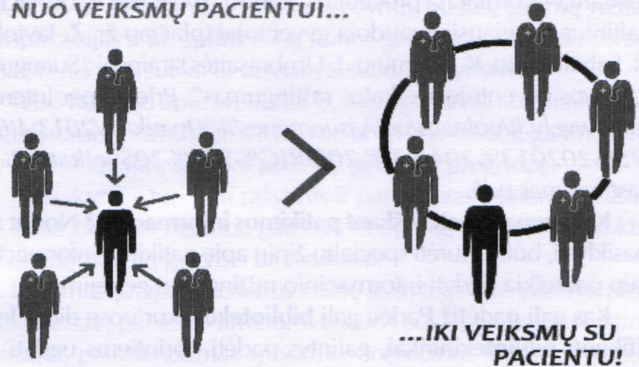
Įgalinti pacientai yra sveikatos priežiūros komandos dalis

Šešiose šalyse buvo atliktas tyrimas, kaip gydytojas padeda pacientams. Tyrimo duomenys pateikiami šioje lentelėje:

Įgalinti pacientai įsipareigoja laikytis gydymo, kuris buvo pasirinktas, nori ir gali prisiimti daugiau atsakomybės dėl savo sveikatos priežiūros, imasi prevencinių priemonių bei ankstyvos diagnostikos (tai sumažina hospitalizavimą ir skubios pagalbos vizitų skaičių), geriau sutaria su sveikatos priežiūros specialistais.

NUO VEIKSMŲ PACIENTUI...

Todėl svarbiais įgalinimo aspektais laikytina paciento saviveikmingumas, savimonė, pasitikėjimas, susidorojimas su įgūdžiais ir sveikatos raštingumas. Nustatyta, kad prastas sveikatos raštingumas lemia 3–5 % visų sveikatos priežiūros išlaidų.

Gaila, kad iki pat šiol kyla daug problemų. Vis dar trūksta laiko mediko ir paciento bendravimui. Kai kurie pacientai yra nepasirengę bendrauti su medikais. Ne visi pacientai geba suprasti, ką aiškina medikas. Kartais paciento lūkesčiai būna nerealūs. Be viso to, trūksta gerai medikų parengtos informacijos gimtąja kalba, o nekvalifikuotai ieškodamas informacijos pacientas gali būti suklaidintas.

Sveikatos raštingumas = informacinis raštingumas?

Kas yra sveikatos raštingumas? Pažintiniai ir socialiniai įgūdžiai, sąlygojantys asmenų motyvaciją ir gebėjimą pasiekti, suprasti ir naudoti informaciją gerai sveikatai palaikyti. Tai yra daugiau, nei sugebėjimas perskaityti informaciją ir sėkmingai atlikti nurodymus. Raštingumas yra labai svarbus įgalinantis pacientus.

Informacinis raštingumas – tai gebėjimas identifikuoti, gauti, vertinti, atrinkti ir etiškai bei atsakingai naudoti reikalingą informaciją iš įvairių informacijos šaltinių. Medijų ir informacinio raštingumo sąvoka apima visas medijas ir žiniasklaidą (spaudą, radijo ir televizijos laidas, kino filmus, reklamą, internetą ir kt.), taip pat kitus informacijos teikėjus (įskaitant bibliotekas, archyvus, muziejus), nepriklausomai nuo naudojamų technologijų.

Taigi labai svarbūs duomenys, informacija, žinios ir komunikacija. Išliekamąją vertę turinčią informaciją reikia kaupti, teisingai sisteminti, patikimai saugoti, sukurti patogų priėjimą vartotojui, suteikti informacinio raštingumo žinių vartotojams. Žinoma, informacija būna įvairių formų:

- žodinė (pateikta sveikatos priežiūros personalo, bendraujant su pacientu),
- spausdinta (knygos, žurnalai, straipsniai, informaciniai lapeliai iš pacientų organizacijų),
- elektroninė (medicinos informacijos duomenų bazės, portalai, elektroninės mokymo programos ir kt.).

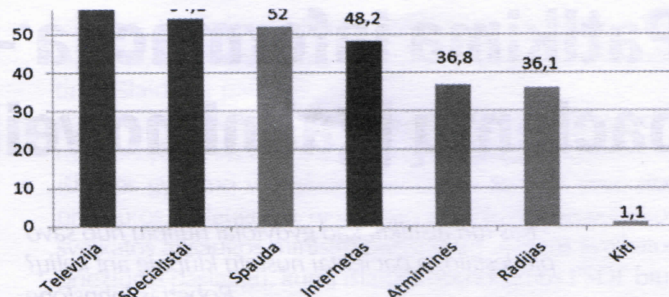
Svarbiausias sveikatos informacijos bruožas – KOKYBĖ = PATIKIMUMAS

Pacientų informacijos šaltiniai yra įvairūs: gydantis medikas, pacientų mokymo centrai, bibliotekos, internetas, kitos informacinės technologijos, pacientų organizacijos. 1 paveiksle pateikiama informacija procentais, kuriuos sveikatos informacijos šaltinius daugiausiai naudoja gyventojai (plačiau žr. Z. Javtoko, R. Sabaliausko, K. Žagmino, J. Umbrasaitės straipsnį „Suaugusių Lietuvos gyventojų sveikatos raštingumas“. Prieiga per internetą: [www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2013.4\(63\)/VS%202013%204\(63\)%20ORIG%20S%20Sveikatos%20rastringumas.pdf](http://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2013.4(63)/VS%202013%204(63)%20ORIG%20S%20Sveikatos%20rastringumas.pdf)).

Kaip nepasiklysti, ieškant patikimos informacijos? Norint nepasiklysti, būtina turėti specialių žinių apie patikimą informaciją, taip pat reikia ugdyti informacinio raštingumo gebėjimus.

Kas gali padėti? Padėti gali **bibliotekos**, kuriuose dirba **kvalifikuoti bibliotekininkai**, galintys padėti norintiems ugdyti informacinio raštingumo įgūdžius. Bibliotekos nuolat keičiasi. Jos prisitaiko prie besikeičiančios aplinkos, teikia informaciją nutolusiems vartotojams, rengia mokymus skaitytojams. Modernios, gerai aprūpintos bibliotekos tampa mokymosi visą gyvenimą centrais. Patogiai išplanuotos, jaukiai įrengtos bibliotekos tampa mėgstamomis susitikimų ir bendravimo vietomis.

Ieškant patikimos informacijos, padėti gali ir **informacinio raštingumo mokymai** bibliotekininkams, medicinos mokslus pasirinkusiems studentams, medikams, asmenims, dirbantiems sveikatos priežiūros sistemoje, taip pat ir pacientams.

1 pav. Pagrindiniai gyventojų naudoti sveikatos informacijos šaltiniai (%)

Puikus pavyzdys – cukriniu diabetu sergančių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo mokymai, kuriuos rengia Lietuvos diabeto asociacija. Jų metu skaityta paskaita „Patikima medicinos informacija pacientams“. Šie mokymai vyko Kelmėje, Varėnoje, Jurgėriuose ir Rokiškyje. Planuojama ir toliau šviesti pacientus. 2016-aisias skaityti paskaitą tema „Patikima informacija įgalina pacientus“ mokymuose, kurie vyks Elektrėnuose, Pakruojuje, Klaipėdoje ir Šakiuose.

Biblioteka – Jūsų partneris ieškant teisingo kelio milžiniškuose informacijos labirintuose.

Jūratė Stukienė

Lietuvos medicinos biblioteka

Straipsnis parengtas pagal pranešimą, skaitytą konferencijoje „Pacientų ir pacientų organizacijų teisės Lietuvoje“, skirtoje Europos pacientų teisių dienos 10-mečiui paminėti, Vilniuje 2016 m. balandžio 27 dieną.

Pacientų ir pacientų organizacijų teisės Lietuvoje ir Europoje: panašumai ir skirtumai iš teisinės perspektyvos

Pacientas ir jo teisės Lietuvoje

Pacientas – asmuo, kuris naudojasi sveikatos priežiūros įstaigų (SPĮ) teikiamomis paslaugomis, nesvarbu, ar jis sveikas, ar ligonis (LR pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas), fizinis asmuo, kuris siekia gauti arba gauna sveikatos priežiūros paslaugas (SPP) valstybėje narėje (Pacientų mobilumo direktyva).

Pacientų autonomijos principas: tiek sveikatos priežiūros specialistai, tiek valdžios institucijų atstovai, priimdami sprendimus, privalo persiorientuoti ir peržengti iš paternalistinių santykių modelio į lygiaverčių vaidmenų pasiskirstymą sveikatos priežiūros procese.

Pacientų autonomija yra etinis principas, kuriuo grindžiama asmens teisė svarstyti ir priimti informuotus sprendimus, kylan-

čius iš objektyvaus, atidaus ir rūpestingo apsvaistymo. Be asmens autonomijos principo įgyvendinimo nėra galimas kitų pacientų teisių taikymas, nes šis principas būtent ir yra jų išraiška.

Paternalistinis sveikatos priežiūros specialisto požiūris į pacientą apriboja paciento laisvę, nes pacientas negali būti aktyviu ir lygiaverčiu sveikatos priežiūros proceso dalyviu, priimti laisvus, informuotus sprendimus. Vadinas, turi būti nuolatinis ryšys su pacientu.

Tai ypač svarbu Lietuvoje, kai gydymą dažniausiai lemia, deja, valdžios institucijų sprendimai, bet ne gydymo galimybės. E. sveikatos, racionalaus lėšų vartojimo, griežtų gydymo sutarimų laikmečiu neretai svarbiau popierinis gydymo standartas, o ne klinicisto ilgametė patirtis, naujausios gydymo technologijos bei paciento ir gydytojo sutarimas kontroliuoti ligą.